



## GUID 9020

Starptautiskās Augstāko revīzijas iestāžu organizācijas ISSAI standartus izdevusi Starptautiskā Augstāko revīzijas iestāžu organizācija INTOSAI. Plašākai informācijai apmeklējiet interneta vietni [www.issai.org](http://www.issai.org)

# *Politiku novērtēšanas vadlīnijas*



INTOSAI



### **INTOSAI Framework of Professional Pronouncements**

Profesionālo revīzijas un labas pārvaldības standartu padome (IFIPP)

[www.issai.org](http://www.issai.org)

INTOSAI Ģenerālsēkretariāts - RECHNUNGSHOF  
(Austrijas revīzijas palāta) DAMPFSCIFFSTRASSE 2  
A-1033 VĪNE, AUSTRIJA

E-pasts: [intosai@rechnungshof.gv.at](mailto:intosai@rechnungshof.gv.at)

[www.intosai.org](http://www.intosai.org)

INTOSAI, 2019

- 1) *Apstiprināts 2016.gadā kā ISSAI 9400 Politiku novērtēšanas vadlīnijas*
- 2) *Profesionālo standartu un vadlīniju ietvarā (IFPP), 2019.gadā pārdēvētas par GUID 9020 Politiku novērtēšanas vadlīnijas, ar redakcionālām izmaiņām.*

*Par ISSAI standartu izdošanu un aktualizēšanu atbildīga ir INTOSAI profesionālo revīzijas un labas pārvaldības standartu padome (IFIPP).*

## Satura rādītājs

|                                                                                                                                                                                          |           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. PRIEKŠVārDS, VĒSTURE, SAISTĪBA AR LIETDERĪBAS REVĪZIJU .....</b>                                                                                                                   | <b>1</b>  |
| 1.1. Priekšvārds .....                                                                                                                                                                   | 1         |
| 1.2. Vēsture .....                                                                                                                                                                       | 1         |
| 1.3. Attiecības starp programmu novērtēšanas darba grupu (EWG- Working Group on Programme Evaluation) un Lietderības revīziju apakškomiteju (PAS - Performance Audit Subcommittee) ..... | 2         |
| <b>2. POLITIKU NOVĒRTĒŠANAS DEFINĪCIJA, MĒRĶI UN IEROBEŽOJUMI</b>                                                                                                                        | <b>2</b>  |
| 2.1. Definīcija.....                                                                                                                                                                     | 2         |
| 2.2. Mērķi.....                                                                                                                                                                          | 3         |
| 2.3. Ierobežojumi politiku novērtēšanai.....                                                                                                                                             | 4         |
| <b>3. NOVĒRTĒŠANAS DALĪBNIEKI UN INSTUCIONĀLĀ VIDE .....</b>                                                                                                                             | <b>5</b>  |
| 3.1. Dalībnieki.....                                                                                                                                                                     | 5         |
| 3.2. Institucionālā vide .....                                                                                                                                                           | 5         |
| <b>4. OBJEKTA IZVĒLE UN PROJEKTA IZSTRĀDE AR IEINTERESĒTAJĀM PERSONĀM.....</b>                                                                                                           | <b>6</b>  |
| 4.1. Politiku novērtēšanas objekta izvēle: Trīs kritēriji .....                                                                                                                          | 6         |
| 4.1.1. Pārbaudāmo politiku nozīme .....                                                                                                                                                  | 6         |
| 4.1.2. Politiku dažādu „ietekmju” izmērāmība .....                                                                                                                                       | 7         |
| 4.1.3. Laika periods no politikuieviešanas.....                                                                                                                                          | 8         |
| 4.2. Projekta izstrāde ar ieinteresētajām personām.....                                                                                                                                  | 9         |
| <b>5. NOVĒRTĒŠANAS PLĀNOŠANA.....</b>                                                                                                                                                    | <b>10</b> |
| 5.1. Novērtēšanas iespējamības izvērtējums.....                                                                                                                                          | 11        |
| 5.2. Organizācija .....                                                                                                                                                                  | 12        |
| 5.3. Pieejamie rīki un metodes .....                                                                                                                                                     | 13        |
| 5.4. Ekspertu izmantošana .....                                                                                                                                                          | 14        |
| <b>6. REZULTĀTU PABEIGŠANA .....</b>                                                                                                                                                     | <b>14</b> |
| 6.1. Rezultātu pārbaude.....                                                                                                                                                             | 14        |
| 6.2. Precizēšanas posms .....                                                                                                                                                            | 15        |
| 6.3. Rezultātu pabeigšana .....                                                                                                                                                          | 15        |
| <b>7. NOVĒRTĒŠANAS REZULTĀTU IZPLATĪŠANA UN IZMANTOŠANA .....</b>                                                                                                                        | <b>16</b> |
| 7.1. Novērtēšanas ziņojuma izplatīšana .....                                                                                                                                             | 16        |
| 7.2. Novērtēšanas secinājumu un ieteikumu izmantošana.....                                                                                                                               | 16        |

## 1. PRIEKŠVārds, Vēsture, SAISTĪBA AR LIETDERĪBAS REVĪZIJU

### 1.1. Priekšvārds

Šo vadlīniju<sup>1</sup> mērķis ir palīdzēt augstākajām revīzijas iestādēm un iestādēm, kuras ir atbildīgas par novērtēšanu<sup>2</sup>, sasniegt novērtēšanas mērķi, kas ir neitrāli un neatkarīgi analizēt dažādus kritērijus, kas ļauj novērtēt politiku lietderību (nepievēršot uzmanību kādai konkrētai administratīvai vienībai). Tipiskas novērtēšanas metodes ietver pētniecības metožu apvienojumu, dažādu iesaistīto valsts iestāžu, kā arī pilsoniskās sabiedrības pārstāvju īstenoto pārbaudi un sistemātisku to iekļaušanu novērtēšanas procesā.

### 1.2. Vēsture

INTOSAI programmas novērtēšanas darba grupa tika dibināta 1992.gadā. Grupas mērķis bija palīdzēt augstākajām revīzijas iestādēm, kuras veic novērtēšanu vai vēlas to darīt, nodrošinot tās ar doktrīnas tekstiem, metodoloģiskiem rīkiem un praktiskiem ieteikumiem, lai īstenotu šo īpašu pieeju, kas parasti tiek uzskatīta par atšķirīgu no citiem kontroles un revīzijas veidiem. Šī iemesla dēļ darba grupa tika izveidota Zināšanu apmaiņas komitejas (*Knowledge Sharing Committee – KSC*) pakļautībā.

Šī grupa pašlaik veido 22 ARI<sup>3</sup>. Kopš tās pirmsākumiem to vada Francijas revīzijas palāta.

2010.gadā grupa panāca pirmā dokumenta par programmas novērtēšanu („Primer”) apstiprināšanu 20. INCOSAI kongresā Johannesburgā. Šis dokuments ietvēra lielu dažādu ARI aptauju par programmas novērtēšanu<sup>4</sup> un bija vērsts uz augšupejošo metodi, iepazīstinot ar novērtēšanas vispārējo definīciju un sniedzot vispārējus ieteikumus novērtēšanas plānošanai.

Pāreja no programmu novērtēšanas uz politiku novērtēšanu notika programmu novērtēšanas darba grupas pārrunu laikā. Politiku novērtēšana ir plašāks jēdziens nekā lietderības revīzijas. Tā ietver neprogrammatiskās sastāvdaļas, tādas kā reglamentējošas iniciatīvas, ieteikuma tiesības utt., programmas novērtēšanas darba grupa uzskatīja, ka koncentrēšanās uz politikām sniegs lielāku pievienoto vērtību.

Šo vadlīniju mērķis ir noteikt galvenos raksturlielumus politiku novērtēšanai. Tās nosaka veidu, kā rīkoties ar visām ieinteresētajām personām, kurām ir interese par konkrētu politiku, un globālu pieeju, kuru iestādes, kuras ir atbildīgas par politikas novērtēšanu, var izmantot sava darba veikšanai. Visbeidzot tās apskata arī jautājumus par vērtēšanas publicēšanu, kā arī nosaka robežas starp politiku novērtēšanu un politisko iejaukšanos, kuras vērtētājs nekādā gadījumā nedrīkst pārkāpt.

Tomēr šo vadlīniju mērķis nav noteikt jaunus standartus, kas būtu ārpus ierastajiem novērtēšanas principiem, pastāv daudzas dažādas prakses attiecībā uz novērtēšanu, un tas nebūtu lietderīgi noteikt robežu starp to, kas var un kas nevar tikt uzskatīts par novērtēšanu. Tā vietā vadlīnijām būtu jāmudina revidentu kopienas un citas iestādes iesaistīties politiku novērtēšanas procesā, lai palīdzētu viņiem veikt novērtēšanu pareizi, zinātniski un neatkarīgi, un sniegtu labumu gan iedzīvotājiem, gan lēmumu pieņēmējiem.

---

<sup>1</sup> “INCOSAI Labas pārvaldības vadlīnijas ietver INCOSAI apstiprinātos dokumentus un satur norādes par iekšējo kontroli, grāmatvedības standartiem un citiem jautājumiem, kas ir administratīvas atbildības jomā. Tas ietver dokumentus, kas sniedz augstākajām revīzijas iestādēm norādes viņu profesionālajā novērtēšanā par pasākumiem, kurus ir veikušas administratīvās iestādes, vai sniedz norādes administratīvajām iestādēm un veicina labu pārvaldību”... Detalizētāku informāciju skatīt: <http://www.issai.org/classification-principles/>

<sup>2</sup> Šīs vadlīnijas attiecas tikai uz ārējo novērtēšanu, pat ja valsts pārvalde vai citas organizācijas var veikt arī pašnovērtējumu.

<sup>3</sup> Beļģija, Čīle, Kostarika, Salvadora, Somija, Francija, Gabona, Gruzija, Vācija, Ungārija, Korejas Republika, Lībijā, Lietuvā, Meksika, Maroka, Pakistāna, Filipīnas, Papua-Jaungvineja, Polijā, Šveicē, ASV

<sup>4</sup> Agrākajos INTOSAI dokumentos “politikas novērtēšana” iepriekš saucās „programmas novērtēšana”.

### *1.3. Attiecības starp programmu novērtēšanas darba grupu (EWG- Working Group on Programme Evaluation) un Lietderības revīziju apakškomiteju (PAS - Performance Audit Subcommittee)*

Tika nolemts izveidot saikni starp EWG un PAS (Lietderības revīziju apakškomiteju), jo dažām augstākajām revīzijas iestādēm nav viegli nodalīt šīs divas pieejas un tāpēc ka novērtēšana dažreiz tiek uzskatīta tikai par lietderības revīzijas sastāvdaļu.

ISSAI 300 9.punkts nosaka, ka „lietderības revīziju veikšana ir neatkarīga, objektīva un ticama pārbaude par to, vai valsts uzņēmumi, sistēmas, operācijas, politikas, budžeta programmas, aktivitātes vai organizācijas darbojas saskaņā ar ekonomiskuma, produktivitātes un efektivitātes principiem un vai ir iespējami uzlabojumi”.

Tātad lietderības revīziju būtība ir ekonomiskuma, produktivitātes un efektivitātes novērtēšana, bet politiku novērtēšanas būtība ir politikas globālas, īstermiņa un ilgtermiņa ietekmes novērtēšana (kas bieži prasa izvērtēt citas politikas, kurām ir ietekme tajā pašā nozarē), kā arī šīs politikas lietderīguma novērtēšana<sup>5</sup>.

Īsāk sakot, var uzskatīt, ka novērtēšana ir ļoti liela pozīcija, kas ietver dažādas revīzijas kategorijas, tajā starpā arī lietderības revīzijas. Novērtēšana var izmantot rīkus, metodes un rezultātus no lietderības revīzijas, bet citiem nolūkiem: tiem, kas tika noteikti iepriekšējā rindkopā. Tomēr novērtēšanai ir dažas īpatnības un daži konkrēti mērķi, kurus ir nepieciešams paskaidrot.

Tas ir šo vadlīniju mērķis, jo mēs ticam, ka politiku novērtēšana arvien vairāk kļūst par administratīvo iestāžu galveno rūpi un ka mums ir nepieciešamas dažas kopējās vadlīnijas, lai atbalstītu to iestāžu centienus, kuras veic novērtēšanu.

## **2. POLITIKU NOVĒRTĒŠANAS DEFINĪCIJA, MĒRĶI UN IEROBEŽOJUMI**

### *2.1. Definīcija*

Politiku novērtēšana ir pārbaude, kuras mērķis ir novērtēt šo politiku lietderību. Tā pēc iespējas sistemātiskāk analizē to mērķus, ieviešanu, produktivitāti, darbības rezultātus, to rādītājus, politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus, un ietekmi (sociāl-ekonomiskās makroietekmes rezultātus un rezultatīvos rādītājus, lai novērtētu to lietderīgumu. Līdz ar to novērtēšana kļūst arvien svarīgāka priekš publiskām debatēm, ja politiskiem līderiem ir jāpieņem lēmumi, balstoties uz pierādījumiem.

Tomēr novērtētājam ir svarīgi neaiziet tik tālu, ka tas sāktu noteikt politikas orientāciju. No šīm lamatām ir iespējams izvairīties, jo:

- iestādes, kuras veic novērtēšanu, tiek aicinātas atklāt, vai viņas ievēro neatkarības prasības;
- ieteikumi, kas ir izdarīti, pamatojoties uz gala ziņojuma secinājumiem, ir iespējamie virzieni politikām, kas balstās uz faktiem un novērojumiem, neierobežojot izpildvaras vai likumdošanas nozares.

---

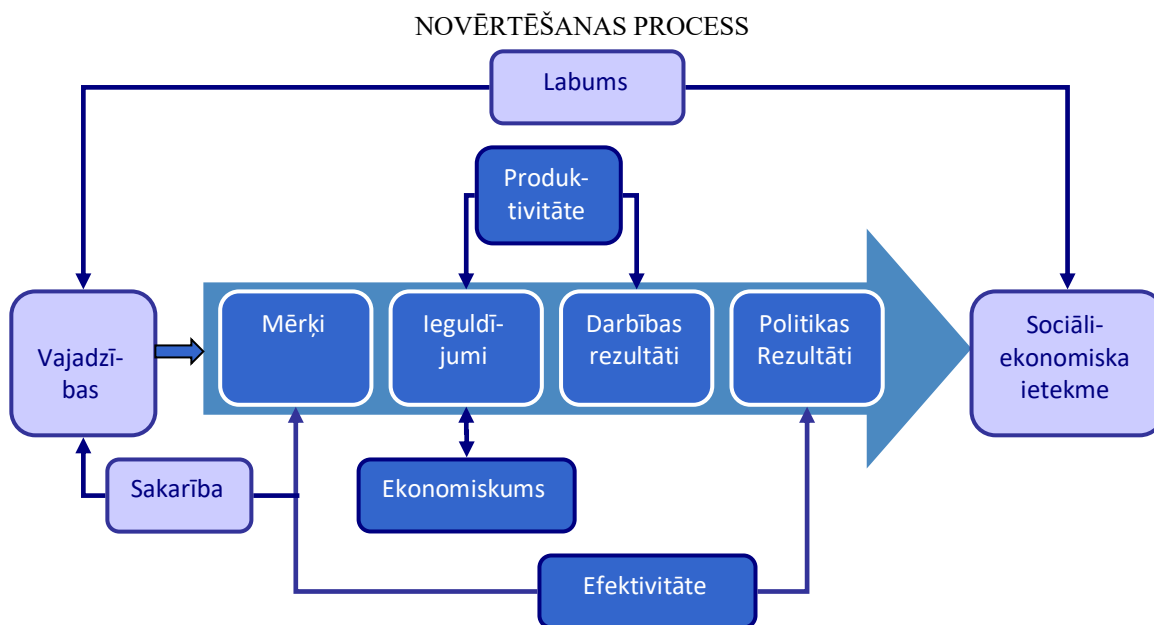
<sup>5</sup> Neskatoties uz to, iepriekšējais novērtējums arī var būt noderīgs, lai novērtētu ieviešanas atbilstību un stāvokli pirms pirmajiem izdevumiem.

## 2.2. Mērķi

Novērtēšana kalpo plašākam mērķim, kas ir – veikt īpašu ieguldījumu politiku jomā. Visatpazīstamākie novērtēšanas mērķi ir šādi:

- Plānošana/produktivitāti – nodrošināt, ka politikas ir pamatotas un resursi tiek produktīvi izmantoti.
- Atbildība – parādīt, kādā mērā politikas ir sasniegušas savus mērķus, cik labi ir izmantoti tās resursi un kāda ir bijusi tās ietekme.
- Ieviešana – uzlabot politiku īstenošanu un efektivitāti tam, kādā veidā tā ir pasniegta un pārvaldīta.
- Zināšanu radīšana – saprast, kas strādā (priekš kura) un kāpēc (un kādā kontekstā).
- Institucionālā stiprināšana – pilnveidot un attīstīt politiku dalībnieku spējas un viņu tīklus un iestādes<sup>6</sup>.

Šajā diagrammā ir sniegta daža informācija par lietderības revīzijas un valsts politikas novērtēšanas galvenajiem jautājumiem, lai varētu atšķirt vienu no otras:



Shēmas apzīmējumi:

- Raksturīgi politiku novērtēšanai
- Izmanto lietderības revīzijās un politiku novērtēšanā

Gan politiku novērtēšanā, gan lietderības revīzijā tiek veikta pārbaude par cēloņsakarībām starp valsts rīcību un tās ietekmi. Bet pastāv atšķirība starp šīm divām pieejām:

- Kā to nosaka ISSAI 300, lietderības revīzijas attiecas uz ekonomiskuma, produktivitātes un efektivitātes pārbaudi. Ekonomiskuma, produktivitātes un efektivitātes principi ir definēti šādi (ISSAI 300 11.punkts):

<sup>6</sup> E.Sterns (2004): Novērtēšanas pētījuma veidi un filozofija. „Novērtēšanas un ietekmes pētījuma pamati”.



## INTOSAI GUID 9020– Politiku novērtēšanas vadlīnijas

- *Ekonomiskuma* princips nozīmē samazināt resursu izmaksas līdz minimumam. Izmantojamiem resursiem ir jābūt pieejamiem noteiktā laikā, atbilstošajā daudzumā un kvalitātē un par labāko cenu.
- *Produktivitātes* princips nozīmē iegūt pēc iespējas vairāk no pieejamajiem resursiem. Tas attiecas uz sakarību starp izmantotiem resursiem un darbības rezultātiem attiecībā uz daudzumu, kvalitāti un savlaicīgumu.
- *Efektivitātes* princips attiecas uz atbilstību izvirzītajiem mērķiem un paredzētā politikas rezultāta sasniegšanu.

Lietderības revīzija galvenokārt novērtē ekonomiskumu, produktivitāti un efektivitāti attiecībā pret darbības un politikas rezultāta līmeni, bet tā paša novērtējums pret makroietekmes rezultātiem un globālu un sociāli-ekonomisku ietekmes līmeni ir definēts kā novērtēšana.

- Turklāt politiku novērtēšana koncentrējas uz politiku atbilstību un lietderību:
  - politiku atbilstība, kas ir politiku mērķu atbilstība sociālajām, ekonomiskajām un vides vajadzībām, kuras konkrētāspolitikas vēlējas apmierināt;
  - politiku lietderība attiecas uz jautājumu par izpratni, vai politikas bija noderīga, ņemot vērā visas tās tiešās sekas (darbības un politikas rezultātus) un netiešās sekas (ietekmi, makroietekmes rezultātus), ieskaitot pat neparedzētas vai negaidītas, no vienas puses, un vajadzīgas, kuras šīs politikas gribēja apmierināt, no otras puses.

Īsāk sakot, politiku novērtēšanai nevajadzētu aprobežoties ar iepriekš noteiktajiem mērķiem un jāpatur tiesības apšaubīt tiesību aktos noteiktos mērķus. Tās pārbaudes galvenajam jautājumam ir jābūt novērtēt politiku lietderību, kā arī tās instrumentu efektivitāti.

Taču abas pieejas viena otru papildina un veido divas izšķirošas sastāvdaļas, lai pārliecinātos par politiku lietderību. Politikas seku izmērīšana ļauj novērtēt vērtēto politiku produktivitāti un efektivitāti, elementus, kas ir lietderības revīzijas noteicošās sastāvdaļas. Pēdējais tālāk tiek izmantots, lai citu elementu starpā (apsvērumi par citām politikām, kas darbojas tajā pašā nozarē vai risina līdzīgas problēmas, alternatīvo politiku pārbaude...) veicinātu dziļāko izpratni par lietderību.

Šī pieeja ir ļoti raksturīga politiku novērtēšanai. Var notikt, ka lietderības revīzija savas izmeklēšanas beigās izskata jautājumu par politiku lietderību. Bet tā nav ierastā prakse un neattiecas uz lietderības revīzijas galvenajiem uzdevumiem, kā tas ir noteikts ISSAI 300 standartā.

Noslēgumā, politiku novērtēšanas galvenā raksturiezīme ir novērtējuma par atbilstību mērķiem esamība un ieteikumu sniegšana, lai uzlabotu (vai pārdomātu) šīs politikas.

### 2.3. Ierobežojumi politiku novērtēšanai

Var pastāvēt jautājums, vai šis novērtējums par politiku lietderību nepārsniedz to iestāžu pilnvaras, kas ir atbildīgas par politiku novērtēšanu, un liek tām iesaistīties politiskajās diskusijās, kuras pēc būtības nav nedz iespējamas, nedz vēlamas.

Pagaidām, visās valstīs, kur augstākās revīzijas iestādes un citas iestādes ir izstrādājušas neatkarīgu novērtēšanu, atbilde ir ļoti līdzīga. Iestāde, kura ir atbildīga par politiku novērtēšanu, sniedz neatkarīgu izpēti par šīs politikas mērķiem un ietekmi. Šādi rīkojoties, viņi ļauj iedzīvotājiem, no vienas puses, izveidot savu viedokli par valsts rīcību un politiku izstrādātājiem, no otras puses, pieņemt lēmumus, vai turpināt, mainīt vai arī atteikties no politikām, pamatojoties uz spēcīgiem un konkrētiem pierādījumiem (nevis vienkārši uz intuīciju vai viedokļu aptauju). Bet šī iesaistīšanās demokrātiskajās debatēs ir neitrāla un pamatojas uz faktiem: tas atspoguļojas uz politikām caur objektīvu analīzi un ieteikumiem.

### 3. NOVĒRTĒŠANAS DALĪBNIEKI UN INSTUCIONĀLĀ VIDE

#### 3.1. Dalībnieki

- Augstākās revīzijas iestādes nav vienīgie dalībnieki, kas var veikt politiku novērtēšanu: novērtēšanu var arī veikt:
  - o neatkarīgas augstskolu iestādes vai nu pēc savas iniciatīvas, vai pēc valsts lēmumu pieņemēja, tāda kā parlaments, pieprasījuma;
  - o neatkarīgas konsultāciju firmas tikai pēc valsts lēmumu pieņemēja pieprasījuma.
- Administratīva iestāde, tāda kā revīzijas un pārbaudes iestāde, var veikt politiku novērtēšanu pēc valsts amatpersonu, kurām tās atskaitās, pieprasījuma;
- Visbeidzot, dalībnieki, kas ir atbildīgi par politiku ieviešanu, var nolemt, ka to novērtēs trešās personas.

Papildus, ARI, kura veic politiku novērtēšanu tādā jomā, kur novērtēšana jau tika veikta, ir jāņem vērā iepriekšējo vērtētāju veiktais darbs un ARI var ar viņiem sazināties.

Tomēr augstākās revīzijas iestādes ir vispiemērotākie politiku novērtēšanas dalībnieki, sakarā ar to, ka viņiem ir nepieciešamā neatkarība, viņi var izstrādāt vai piekļūt novērtēšanas metodoloģiskajām zināšanām un turklāt viņiem ir zināšanas par politikām, kas ir iegūtas no viņu iepriekš veiktajiem uzdevumiem. Atšķirībā no administratīvajām iestādēm vai privātajām organizācijām, viņām nav jāpierāda viņu objektivitāte un jānodrošina neatkarība no valdības vai privātajām interesēm.

#### 3.2. Institucionālā vide

Iestāde var pieņemt lēmumu veikt politiku novērtēšanu pēc savas iniciatīvas (brīvprātīga novērtēšana) vai pēc valsts varas orgāna, parlamenta vai izpildvaras (atbalsta finansētāja) pieprasījuma.

Kad iestāde veic politiku novērtēšanu pēc valsts varas orgāna pieprasījuma, tā iesaistās dialogā ar sponsoru, lai noteiktu novērtējamo politiku precīzus parametrus un novērtēšanas jautājumus. Tomēr augstāko revīzijas iestāžu gadījumā, neskatoties uz to, ka ARI parasti, plānojot novērtēšanu, ņem vērā ieinteresēto personu viedokli, tomēr tā ir ARI, kas nosaka novērtēšanas apjomu un procesu, un kurai ir galīgais vārds par paša novērtējuma veikšanu, kā arī par secinājumu izstrādi par veikto novērtējumu. Līdz ar to ARI ir jānoraida valsts varas orgāna pieprasījums vai jāatsakās uzsākt politiku novērtēšanu, ja tā baidās, ka tās neatkarība varētu būt apdraudēta. Ja nepieciešams, augstākajām revīzijas iestādēm ir jāņem vērā arī pieejamie novērtējumi attiecīgajā jomā. Šādā gadījumā ARI novērtē vai pārskata novērtēšanu, kuru ir veikusi cita iestāde. Šāda veida novērtēšana saucās „meta novērtēšana” un tiek izmantota, lai noteiktu vienas vai vairāku novērtēšanu lietderību, pareizību, sistemātisko raksturu un precizitāti. Ir iespējams arī sintezēt novērtēšanas rezultātus, ja tiek uzskatīts, ka tai ir atbilstoša kvalitāte.

Turklāt, dažās valstīs, valsts administrācija novērtē savas politikas un budžeta programmas pati: šādos gadījumos ARI loma var sastāvēt no pārbaudes veikšanas par to, vai ministriju un aģentūru veiktās novērtēšanas pilnīgumu, ticamību un pieeju. Šādas pārbaudes var tikt veiktas kā iegūto rezultātu novērtēšanas revīzijas vai kā konsultatīvas misijas iepriekšminētajām administratīvajām vienībām.



#### 4. OBJEKTA IZVĒLE UN PROJEKTA IZSTRĀDE AR IEINTERESĒTAJĀM PERSONĀM

##### 4.1. Politiku novērtēšanas objekta izvēle: Trīs kritēriji

Novērtēšanas objekts var ietilpt politikās (kas var ietvert vairākas politikas un budžeta programmas), kas ietver juridiskos un finanšu noteikumus, dažādu organizāciju vai cilvēku darbības, vai finanšu resursus, kas paredzēti, lai sasniegtu kādus īpašus mērķus.

Lai pieņemtu lēmumu par iespēju novērtēt politiku, iestādei, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, ir jāveic novērtēšanas iespējamības izvērtējums. Tās galvenais uzdevums ir noteikt novērtēšanas apjomu un apstākļus, kuros novērtēšana var tikt veikta.

##### 4.1.1. Pārbaudāmo politiku nozīme

Politikunozīmi var raksturot, izmantojot:

- budžeta lielumu, t.i. valsts finansējuma apjomu, kas piešķirts šai politikai;
- ieinteresēto personu skaitu vai nozīmīgumu, vai attiecību starp tām sarežģītību;
- iespējamās paredzamās ietekmes uz adresātiem un sabiedrību apjomu;
- politikusarežģītību, kas saistīta ar ieinteresēto personu daudzveidību un grūtībām novērtēt tās ietekmi;
- politiku simbolisko nozīmi saskaņā ar sabiedrības viedokli.

Turklāt novērtēšanas objekta izvēlē ir jāizvairās no divām kļūdām:

- Pirmā ir - izvēlēties pārāk vispārīgu politiku (tādu kā vides politiku, nodarbinātības politiku, izglītības politiku).

Novērtējamajai politikai nevajadzētu būt pārāk plašai:

- Neskatoties uz konkrētiem pieprasījumiem un vilinājumiem, varētu būt sarežģīti novērtēt izglītības politiku, mājoķļu politiku, vai jebkādu citu globālo politiku kopumā, kad tiek sagaidīts, ka novērtēšana izpildīs visas iepriekš minētās prasības;
- Vēl sarežģītāk ir novērtēt visas nozares stāvokli: nav iespējams novērtēt skolu, sociālās aizsardzības, aizsardzības vai tieslietu stāvokli;
- Kopumā, jo plašāka sabiedriskā darbība tiek pētīta, jo grūtāk ir noteikt cēloņsakarības vai ticamu saikni starp rīcību un apskatāmo efektu daudzveidību.

Piemēram, tādu politiku kā politika, kas atbalsta atjaunojamo enerģiju (nevis enerģētikas politika kopumā) vai politika, kas mēģina novērst alkoholismu (bet nevis veselības politika) ir jāizvēlas par novērtēšanas objektu.

- Otrā – izvēlēties ļoti specifisku projektu vai sabiedrisko darbību (infrastruktūra, nodokļu mehānisms utt.). Patiesībā nav vēlams, lai pārbaudāmā politika būtu pārāk maza:
  - Ietekme var būt pārāk maza, lai būtu statistiski saskatāma;

## INTOSAI GUID 9020– Politiku novērtēšanas vadlīnijas

Politiku ietekme uz sabiedrību var būt pārāk ierobežota un iestādēm, kas katru gadu veic tikai dažu politiku novērtēšanas, nevajadzētu iesaistīt savu komandu pārāk daudzās dažādās aktivitātēs;

- Politikām, kuras ir pārāk mazas, ir ierobežoti mērķi un sasniedzamie rezultāti, kuru nozīme var būt pārvērtēta, ja tās netiek iekļautas plašākā un daudz nozīmīgāka kopumā. Būtu labāk izmantot resursus, lai salīdzinātu blakusnoteikumu ietekmi atbilstoši to mērķiem, kuriem ir tāds pats mērķis kā katram no tiem atsevišķi;
- Tā kā nepastāv salīdzināmības minimālais līmenis, ir grūti saskatīt attiecīgas paralēles ar ārvalstu situācijām;

Un pats galvenais, šāda pārbaude vairāk izskatītos pēc lietderības revīzijas, nevis politiku novērtēšanas „stricto sensu” (vārda tiešā nozīmē).

### 4.1.2. Politiku dažādu „ietekmju” izmērāmība

Izmērāma efekta/ietekmes jēdziens ir galvenais politiku novērtēšanas pieejā. No vienas puses, lietderības novērtējums prasa ietekmes novērtēšanu, kas tiek apskatīta saistībā ar citiem aspektiem, tādiem kā izmaksas un politiku organizācija: ietekme var tikt novērtēta gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi tas nozīmē, ka var veikt to vērtības pārbaudi, pamatojoties uz datu ticamību. No citas puses šādu novērtējumu bieži vien tehniski ir grūti veikt un tā prasa vislielāko piepūli.

Var apsvērt dažādu rezultātu un rezultatīvo rādītāju pielietošanu.

- Sākumā ir jānoskaidro atšķirība starp „politikas rezultātiem” un „ietekmi (sociāl-ekonomisko ietekmi)”.
- Sekas, kas ir tūlītējas vai īstermiņa un tiešas, kas īpaši ietekmē mērķa adresātus, ir skaidrotas kā „politikas rezultāti”;
- Sekas, kas aizkavējas vai ir vidēja termiņa vai ilgtermiņa, galvenokārt ietekmē citus cilvēkus vairāk nekā mērķa adresātus, ir skaidrotas kā „makroietekmes rezultāts”.

Šī atšķirība starp politikas rezultātiem un makroietekmes rezultātu<sup>7</sup> ir svarīga; vidēja termiņa un ilgtermiņa ietekmes mērs ir raksturīgs politiku novērtēšanai un ir plašāks, nekā tas ir aprakstīts lietderības revīzijās.

- Vēl ir jānosaka atšķirība starp dažādiem seku veidiem, kuras ir jānovērtē: paredzētās sekas un neparedzētās sekas.
- Sekas ir jāskatās saistībā ar mērķiem, kas ir noteikti politikā („sagaidāmā ietekme”). Novērtēšana pārsvarā balstās uz sagaidāmās ietekmes mērījumiem un pieņem, ka politiku, kas rada šo ietekmi, mērķi ir noformulēti un tos var analizēt.
- Citas sekas, kas nav noteiktas norādītajos mērķos: „neparedzētās sekas” ir „pozitīvas” vai „negatīvas” (dažreiz tiek sauktas „nevēlamās sekas”). Novērtēšanā ir jāņem vērā politiku neparedzētās sekas, lai novērtēšana būtu visaptveroša un nebūtu ierobežota ar tai noteiktajiem mērķiem.
- Īstermiņa sekas/ilgtermiņa sekas un subjektīvas sekas/objektīvas sekas.

Politiku novērtējumā ir jāpievērš uzmanība ne tikai uz objektīvām sekām, bet arī uz politiku ietekmi, kuru jūt politikā iesaistītās personas un tie, kuri gūst labumus no tās. Šie abi mērījumi, gan „objektīvas sekas”, gan „subjektīvas sekas” nozīmē arī to, ka ir jābūt aprakstītām un novērtētām politiku „ieinteresēto personu”, piemēram, attiecīgo administratīvo un valsts iestāžu, potenciālo atbalsta saņēmēju un iesaistīto trešo pušu (organizāciju un cilvēku) pozīcijām un viedokļiem.

---

<sup>7</sup> Sociāl-ekonomisko ietekmi (sociāl-ekonomiskos rezultātus mēra ar makroietekmes un kvalitatīvajiem rezultātiem

Izšķiroši, politiku novērtēšanas mērķis ir attiecināt novēroto ietekmi uz īstenoto politiku instrumentiem, bez kuriem nevar novērtēt politiku lietderību. Tādējādi tai būtu jābalstās uz cēlonisko pamatojumu, kas var parādīt saikni starp politiku darbību un novērtēto ietekmi. Principā novērtēšanai būtu „jāmodelē politikas”, tas ir jāīsteno sistemātisku ceļu ķēdes starp mērķiem, ieguldījumiem, darbībām, iznākumiem, rezultātiem un to rādītājiem un ietekmi (paredzētu un neparedzētu) attēlošanu.

Šī tabula attēlo sistemātisku pieeju visa veida sekām, kas ir pakļautas novērtēšanai. To ir grūti aizpildīt apmierinošā veidā, bet tam ir jāpaliek par vienu no politiku novērtēšanas ambīcijām.

|                    | Īstermiņa sekas („politikas rezultāti”) |            | Ilgttermiņa sekas („makroietekmes rezultāti”) |            |
|--------------------|-----------------------------------------|------------|-----------------------------------------------|------------|
|                    | Subjektīvas                             | Objektīvas | Subjektīvas                                   | Objektīvas |
| Paredzētās sekas   |                                         |            |                                               |            |
| Neparedzētās sekas |                                         |            |                                               |            |

#### 4.1.3. Laika periods no politiku ieviešanas

Teorētiski politiku novērtēšana var tikt uzsākta trīs dažādos laika periodos:

- Iepriekšējā (*ex-ante*) novērtēšana pirms konkrētu politiku uzsākšanas vai iestādes izveidošanas (tas ļoti reti notiek ar ARI).
- Vienlaicīga novērtēšana, tiek veikta tajā pašā laikā, kad politiku ieviešana un izpilde tiek vērtēta. Lēmums par šādas novērtēšanas veikšanu var tikt pieņemts tajā laikā, kad stājas spēkā tiesību akti, kas nosaka politiku ieviešanu.
- Paveiktā (*ex-post*) novērtēšana: retrospektīva analīze, pārskatīšana. Dažreiz šāda novērtēšana ir skaidri noteikta, ieviešot politikas.

Neskatoties uz to, ka pastāv trīs dažādi novērtēšanas veidi, augstākās revīzijas iestādes un citas iestādes, kurām ir pilnvaras veikt novērtēšanu, veic paveiktā (*ex post*) novērtēšanu vai vienlaicīgu novērtēšanu, kas ir dažus gadus pēc politiku ieviešanas. Patiešām ir vēlams nogaidīt vismaz divus vai trīs gadus pēc politiku ieviešanas, lai būtu pietiekami dati un lai izvairītos no provizoriskiem rezultātiem. Turklāt šī aizkavēšanās ir būtiska, lai būtu iespējams novērtēt ilgtermiņa un netiešo ietekmi, kas ir kritiskas novērtēšanas sastāvdaļas.

Tāpēc ir vēlams vērtēt ilgāku laika periodu pastāvošu politiku, nevis jaunu politiku, par kuru nesen nobalsoja vai kuru nesen ieviesa, vai kuras galvenie parametri nesen tika grozīti, jo visticamāk vēl nebūs pagājis pietiekami ilgs laiks, lai parādītos kaut kas cits, izņemot tūlītējo ietekmi.

Atstājot noteiktu laika periodu valsts politikai, ļauj acīmredzami vieglāk noteikt „pasaules stāvokli bez šīs politikas” (pazīstams arī kā „hipotētiskais eksperiments”) un salīdzināt to ar faktisko stāvokli, lai izdarītu secinājumus par ieviesto politiku ietekmi (skatīt 5.3.punkta d apakšpunktu).

#### 4.2. Projekta izstrāde ar ieinteresētajām personām

Politiku novērtēšana ir īpašs process, sevišķi, jo tas balstās uz sadarbību, dažreiz pieejas veidošanu ar ieinteresētajām personām, kuras ir politiku dalībnieki, vai kuras ir tieši vai netieši labuma guvēji no novērtējamām darbībām, vai kuras vienkārši ir ietekmējusi šīs politikas.

Sadarbība ar ieinteresētajām personām ir īpaša arī tāpēc, ka tas kas tiek prasīts sastāv ne tikai no administratīvo trūkumu labošanas, bet arī no politiku uzlabošanas.

- Novērtējamo politiku dalībnieki ir administratīvās vienības, kuras ir vienojušās par un ir ieviesušas minētās politikas.

Administratīvās iestādes, kuras ir atbildīgas par politikām, vienmēr ir iekļautas ieinteresēto personu sastāvā vai nu vietējā vai valsts līmenī. Šīs iestādes parasti ir augstāko revīzijas iestāžu vai pārbaudes un iekšējā audita uzraudzības kompetencē. Ir svarīgi, lai novērtēšanas komanda izveidotu jaunas attiecības ar viņiem, attiecības, kas atšķiras no tām, kuras pastāv revīziju jomā: attiecībām ir jābūt balstītām uz savstarpējo uzticēšanos un sadarbību (tas ir strādāšanu kopā, lai sasniegtu kopējo mērķi: lai sniegtu atbildes uz konkrētiem novērtēšanas jautājumiem).

Ir jāuzsver, ka sniegtais novērtējums par politiku lietderību ir vairāk paredzēts par politikas plānošanu atbildīgajām iestādēm, kuras to pieprasīja, nevis administratīvajām iestādēm, kuras to īsteno, un kurām līdz ar to nav jājūtas tā, it kā novērtēšanas jautājumi ievietotu tos sarežģītā situācijā.

Lai nopelnītu un saglabātu šo uzticību, ir ieteicams pārliecināties, ka lai gan novērtēšana izceļ arī administratīvos trūkumus un sekundāros pārkāpumus, ARI nekonzentrējas uz to atklāšanu tikpat nopietni, kā tā darītu revīzijas veikšanas gaitā.

Tomēr šīs uzticības iegūšana nedrīkst ietekmēt ARI neatkarību.

- Ievēlētie vietējie pārstāvji: viņi arī var tikt uzskatīti par ieinteresētajām personām, ja iesaistītās reģionālās vai vietējās autonomās iestādes sniedz ieguldījumu novērtējamajās politikās.
- Likumdevēja iestāde dažreiz var tikt uzskatīta par ieinteresētu personu, ja, piemēram, parlaments ir nobalsojis par noteikumiem, kas sniedz pamatu vai pamatprincipus vērtējamajām valsts politikām, un vēl vairāk, šie noteikumi ir noteikuši obligātu mehānismu veikto darbību novērtēšanai.

Bet šis jautājums ir diezgan pretrunīgs, tā kā parlaments ir politiska iestāde un politiku novērtējuma saņēmējs: šī statusu kombinācija var apdraudēt novērtēšanas procesa neatkarību. Turklāt, tas var novest pie gandrīz sistemātiskas parlamenta iekļaušanas ieinteresēto pušu vidū, ko varētu būt grūti saprast (ieinteresētā puse ir iesaistīta ieviestajā politikā, bet ne visās politikās kopumā) un īstenot (kā ir jāizvēlas parlamenta pārstāvji). Tas ir iemesls kāpēc dažas augstākās revīzijas iestādes vai citas iestādes, kas ir atbildīgas par valsts politikas novērtēšanu, nekad neiekļauj parlamentu ieinteresēto personu vidū<sup>8</sup>.

- Citas ieinteresētās personas ir privātās organizācijas (nevalstiskas organizācijas, uzņēmumi, profesionālās organizācijas, arodbiedrības utt.), kuras ir ieinteresētas politiku īstenošanā, kā arī novērtēto politiku labuma guvēju pārstāvji.

<sup>8</sup> Tomēr, ja organizācija darbojas pēc parlamenta ārējā pieprasījuma, tas ļauj uzskatīt parlamentu par ieinteresēto personu, pateicoties tā dalībai konsultatīvajā organizācijā, bet, ja organizācija brīvprātīgi izvēlās veikt novērtēšanu, ir sarežģītāk iekļaut parlamenta pārstāvjus ieinteresēto personu sastāvā.

Ieinteresēto personu saraksta izveide ir novērtēšanas procesa sensitīva daļa. Tikai retos gadījumos ieinteresētās personas nonāk tās iestādes uzraudzības kompetencē, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu; un parasti viņas nav pieradušas sadarboties ar iestādi, kura ir atbildīga par novērtēšanu, un viņām nav pienākumu piedalīties tās darbībā. Līdz ar to ir svarīgi pārliecināties, ka ieinteresētās personas saprot, ka viņu interesēs ir konstruktīvi iesaistīties novērtēšanas procesā un izveidot savstarpējās uzticēšanas gaisotni sadarbībā ar viņām.

Ir jāizvairās no divām kļūdām: ieinteresēto personu saraksts nevar saturēt būtiskus izlaidumus (nepamatoti izņemtas no saraksta personas vai apdraudēt novērtējuma secinājumu apjomu un iespējas tos īstenot, un galvenais var novest pie nepilnīga skatījuma uz politikām), bet nevar arī būt pārāk garš (savādāk pastāv risks, ka process kļūs pārāk smagnējs un to nebūs iespējams pārvaldīt).

Atšķirībā no lielākās daļas lietderības revīziju, ieinteresēto personu iesaistīšana ir galvenais punkts politiku novērtēšanā, jo ieinteresēto personu pārstāvjiem būs jāpiedalās kopā ar iestādi, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, visā novērtēšanas procesā. Viņiem ir jāizveido konstruktīva attieksme pret novērtēšanas procesu, tā kā galvenais novērtēšanas mērķis galvenokārt nav atklāt un izlabot trūkumus, bet palīdzēt lēmumu pieņēmējiem labāk reaģēt uz sociālām vai politiskās vajadzībām.

Līdz ar to ieinteresētās personas var:

- iesaistīties konkrētas politikas novērtēšanas objekta, laika grafika un metodoloģijas izvēlē;
- būt par aktīviem novērtēšanas dalībniekiem;
- gūt labumu no starpposma vai gala ziņojumiem;
- pēc novērtēšanas piedalīties lēmuma pieņemšanas procesā.

Tomēr ir jāsaprot, ka pat tad, ja interaktīvais dialogs starp sponsoru un iestādi, kas veic novērtēšanu, ir svarīgs novērtēšanas procesa veikšanai, šai komunikācijai nevajadzētu apdraudēt iestādes, kas ir atbildīgā par politiku novērtēšanu, neatkarību un objektivitāti. Augstāko revīzijas iestāžu gadījumā tas ir obligāti, ka viņas saglabā savu neatkarību no politiskās ietekmes un neatsaucās uz konkrēto politiku interešu vēlmēm. Tam ir jābūt paskaidrotam vērtēšanas procesa plānošanas pašā sākumā.

Visas valstis, kas jau ilgu laiku veic novērtēšanu, uzstāj, ka ir ļoti svarīgi, lai augstākajām revīzijas iestādēm un citām iestādēm, kas ir atbildīgas par politiku novērtēšanu, ir jābūt gala vārdam visā novērtēšanas procesa laikā.

### 5. NOVĒRTĒŠANAS PLĀNOŠANA

Tiklīdz ir provizoriski noteikts politiku novērtēšanas objekts, novērtēšanas plānošana sastāv no vairākiem posmiem, kas ir jāievēro:

- Novērtēšanas iespējamības izvērtējums;
- organizācija;
- rīki un metodes, kas jāpiemēro; ekspertu izmantošana.

Politiku novērtēšanai šie posmi nav tik konkrēti noteikti, kā šos atskaites punktus pielieto visās lietderības revīzijās. Bet katrā no šiem posmiem ir daži konkrēti jautājumi, kas saistīti ar vērtēšanas procesu, kas ir jāuzsver.

### 5.1. Novērtēšanas iespējamības izvērtējums

Pirms pieņemt lēmumu veikt brīvprātīgu novērtēšanu vai piekrist ārējās iestādes (sponsora) lūgumam veikt novērtēšanu, iestādei, kura ir atbildīga par politiku novērtēšanu, ir jānovērtē sava procesa vai pieejas, kas viņiem jāievieš, iespējamība. Novērtēšanas iespējamības izvērtējums attiecas uz visiem jautājumiem, kuriem ir nepieciešams risinājums, lai nodrošinātu veiksmīgu novērtēšanu:

- mērķa noteikšana un apjoma novērtējums;
- ieinteresēto personu noteikšana;
- novērtējamo jautājumu noteikšana;
- iespējamība, ka ir pieejami dati, kas nepieciešami politiku novērtēšanai;
- novērtēšanas procesa organizācija un paredzamais novērtēšanas laika grafiks;
- metodoloģijas izvēle;
- cilvēku un finanšu resursu noteikšana.

Priekšizpēti laikā tiek pārbaudītas dažādas sniegtās atbildes, kuru rezultāti tiek ierakstīti piezīmēs, kas tiek iesniegtas lēmumu pieņēmējiem. Pamatojoties uz priekšizpēti, iestāde, kura ir atbildīga par politiku novērtēšanu, izlemj, vai turpināt un uzsākt novērtēšanas procesu.

Novērtēšanas mērķu, izpēti apjoma un metodoloģijas noteikšana priekšizpēti laikā nav raksturīga politiku novērtēšanai. Bet novērtēšanas iespējamības izvērtējumu vairāk raksturo mērķis novērtēt, vai ir iespējams organizēt neatkarīgu novērtēšanu ar ieinteresētajām personām.

Priekšizpēti posms ir salīdzinoši vienkāršs, ja iestāde veic brīvprātīgu politiku novērtēšanu: šādā gadījumā iestādei var nebūt nepieciešams interaktīvs dialogs ar ieinteresētajām personām (lai gan to nevar sistemātiski izslēgt) un novērtēšanas mērķim tā var pati izmantot kvantitatīvus, kvalitatīvus datus, kā arī ārējos datus, kas ļauj tai izvēlēties iepriekš minētos novērtēšanas iespējamības kritērijus.

Ja novērtēšanas projekts tiek īstenots, pamatojoties uz ārējo pieprasījumu, novērtēšanas iespējamības izvērtējums var būt sarežģītāks, jo tam būtu jāietver ne tikai iepriekš uzskaitīta informācija, bet arī sponsoru nodomi attiecībā uz jautājumiem, kas ir jāatrisina un jānoformulē, laika grafiku, kas ir jāievēro, un sagaidāmajiem rezultātiem. Tomēr šādā gadījumā komandai, kas ir atbildīga par iespējamības analīzi, iestādes, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, ietvaros, ir ne tikai jāņem vērā sponsoru nodomi, bet ir jāiepazīstina sponsori ar novērtēšanas metodoloģiskām, organizatoriskām un laika prasībām. Šis interaktīvais dialogs starp sponsoru un iestādi, kas veic politiku novērtēšanu, ir svarīgs, lai formulētu novērtēšanas jautājumus un precīzi plānotu pieeju, kas ir jāīsteno, un tas var novest pie secinājuma, ka novērtēšana tam mērķim, kuru piedāvāja sponsors, nav iespējama (pati par sevi vai uz tādiem nosacījumiem, kurus piedāvā sponsors).

Jebkurā gadījumā, tikai šī iestāde, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, ir atbildīga par lēmuma pieņemšanu, vai veikt novērtēšanu, un tai ir jāatsakās veikt novērtēšanu, ja objekta kritēriji vai prasības pret procesu nav ievēroti.

Pēdējā lieta, kas ir raksturīga augstākajām revīzijas iestādēm, ir saistīta ar politiku novērtēšanu apjomu, kuras tās veic, pamatojoties uz ārējiem pieprasījumiem, šo pārbaudi apjoms nedrīkst apdraudēt līdzsvaru augstāko revīzijas iestāžu dažādu reglamentēto uzdevumu veikšanai. Politiku novērtēšana prasa lielus cilvēku un finanšu resursus, līdz ar to, ir jāuzmanās, lai nodrošinātu, ka ārējie pieprasījumi veikt novērtēšanu, kurus ARI ir akceptējusi, neapdraudētu tos resursus, kuriem ir jāpaliek pieejamiem citu obligāto un izvēles uzdevumu veikšanai.



Novērtēšanas iespējamības izvērtējums var norādīt, ka nav vēlams veikt politiku novērtēšanu: sekas, kuras ir pārāk grūti izmērīt, vai maznozīmīgas, nav iespējams iesaistīt ieinteresētās personas, citi novērtēšanas procesi jau notiek, nav pieejami pietiekami kvantitatīvie vai kvalitatīvie resursi utt. Šādā gadījumā būtu vēlams atlikt malā sākotnējās ambīcijas un veikt vairāk klasisku lietderības revīziju, kas izvērtēs politikas rezultātus pret noteiktajiem mērķiem un piešķirtajiem resursiem ar nolūku noskaidrot efektivitāti un produktivitāti.

Pretējā gadījumā novērtēšanas izvērtējumam ir jāsigatavo novērtēšanas plānošanas protokols, kurā jānosaka novērtēšanas pieejas ietvars un jāapstiprina dažādas pozīcijas (Politiku apraksts, ieinteresēto personu noteikšanu, novērtēšanas jautājumus, novērtēšanas pieejas organizāciju, metodoloģijas un zinātnisko instrumentu izvēli).

Precīzāk sakot, darba pārskats detalizēti nosaka novērtēšanas jautājumus un līdž ar to paredz, uz kuriem jautājumiem ir jāatbild novērtēšanas laikā. Šim jautājumu sarakstam ir jābūt tieši orientētam uz novērtēšanas sagaidāmiem rezultātiem.

### 5.2. Organizācija

Iestādei, kas veic valsts politikas novērtēšanu, ir jāapsver organizācijas noteikšana, kas ietver:

- Vērtētāju komandu

Šai novērtēšanas komandai ir jāsatāv no pastāvīgajiem iestādes, kas veic politiku novērtēšanu, locekļiem vai nolīgtajiem ekspertiem. Tā kā iestādes, kura ir atbildīga par novērtēšanu, tehniskās iespējas nevar nosegt visas jomas, bieži vien ir jāpieaicina ārējie eksperti, eksperti novērtēšanas metodēs un eksperti jomā, par kuru tiek veikta novērtēšana.

- Uzraudzības struktūru:

Paļaujoties pilnībā uz iestādi, kas veic politiku novērtēšanu, šī ieceltā struktūra ir atbildīgā par:

- Novērtēšanas iespējamības izvērtējuma apstiprināšanu un lēmuma pieņemšanu par novērtēšanas veikšanu (brīvprātīgas novērtēšanas gadījumā) vai pat to, vai piekrist sponsora pieprasījumam;
- Novērtēšanas jautājumu izveidošanu;
- Novērtēšanas programmēšanu darba plāna ietvaros un nepieciešamo cilvēku un finanšu resursu piešķiršanu;
- Provizorisks rezultātu un novērtēšanas gala ziņojuma apspriešanu un apstiprināšanu;
- Ziņojuma iesniegšanu sponsoram, ja nepieciešams;
- Rezultātu izplatīšanu un veicināšanu.

- Konsultatīvo institūciju:

Šī institūcija, ieskaitot iestādes, kura ir atbildīga par politiku novērtēšanu, locekļus un ieinteresēto personu pārstāvjus, var arī būt izveidota ar mērķi pievienoties ieinteresēto personu pārstāvjiem un formāli atļaut tiem sekot līdž novērtēšanas komandas darbam visā novērtēšanas procesa laikā. Tā veido darba pārskatus ar ieinteresētajām personām, lai dalītos ar viedokļiem, darba progresu un pārrunātu novērtēšanas starpposma un gala ziņojumus. Viņa arī pārliecinās, ka pieprasīta informācija ir saņemta. Dažas augstākās revīzijas iestādes sistemātiski veido šādas institūcijas, bet citas sadarbojas ar ieinteresētajām personām bez konsultatīvo institūciju palīdzības. Jebkurā gadījumā šī padomdevēju iestāde ir konsultatīva un nekādā gadījumā tā nevar pieņemt lēmumus par metodoloģiju un izdarīt secinājumus par novērtēšanu, jo par šiem jautājumiem atbildīgs ir vienīgi neatkarīgais vērtētājs.

### 5.3. Pieejamie rīki un metodes

Lai veiktu savus uzdevumus, iestādes, kas ir atbildīgas par politiku novērtēšanu, izmanto profesionālās metodes un instrumentus, kas garantē savākšanas procesa objektivitāti un uzticamību. Savākto datu un informācijas apstrādei un analīzei arī ir jābūt uzticamai. Šiem faktoriem ir būtiska nozīme novērtēšanas procesā.

Kā tas ir noteikts 1.3.sadaļā, šo vadlīniju mērķis ir noteikt vienotu sistēmu, lai veiktu politiku novērtēšanu. To mērķis nav attēlot un apspriest metodoloģiju. Jau pastāv daudzi avoti, kuros ir aprakstīti instrumenti novērtēšanas veikšanai. Konkrētāk, tādas starptautiskās organizācijas kā OECD (*Organization for Economic Cooperation and Development* - Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija), ANO (Apvienoto Nāciju Organizācija) un Pasaules Banka ir izstrādājušas visaptverošas metodikas valsts politiku novērtēšanai<sup>9</sup>. Iestādei, kas ir iesaistīta politiku novērtēšanā, ir jāizmanto plašs instrumentu klāsts, lai veiktu novērtēšanu, kas balstās ne tikai uz kvantitatīviem rādītājiem, bet arī uz salīdzinošiem grupu pētījumiem, nejaušiem kontrolētiem izmēģinājumiem, statistiku vai sociāliem datiem, aptaujām un intervijām. Konkrētāk, atkarībā no novērtēšanas jautājumiem, novērtēšanas pieeja ietver:

- a) zinātniskās literatūras no visas pasaules apskati;
- b) starptautisku salīdzinājumu vai vismaz vienu kritēriju, kas veidots attiecībā uz ārvalstīm vai veicot intervijas, vai to izveidojuši ārēji konsultanti (eksperti, augstskolu locekļi utt.);
- c) kvantitatīvi vai kvalitatīvi indikatori (rezultatīvie rādītāji) par novērtēto politiku sekām. Visas parastās kvantitatīvās politiku novērtēšanas metodes var izmantot un piemērot esošajām datubāzēm – kuru ticamība nepieciešamības gadījumā jānovērtē: statistiku, varbūtības un ekonometrisku analīzi; tomēr, ir jāatzīmē, ka nevar izdarīt secinājumus par politiku efektivitāti, balstoties uz atsevišķu rādītāju, tas prasa hipotēzi (skatīt d) apakšpunktu);
- d) salīdzinošos grupu pētījumus, lai novērtētu politiku rezultātus un ietekmi.  
Šo pētījumu mērķis ir radīt no jauna, vai nu tieši (kontroles grupa), vai arī netieši („*ceteris paribus*”<sup>10</sup> analīzes, atšķirības atšķirībās), fiktīvas situācijas, kurās politikas neeksistē, hipotētisko situāciju pret kuru esošā situācija tiek salīdzināta. Ar šo salīdzinājumu ir iespējams, ar zināmu nenoteiktību, izvērtēt novērtēto politiku rezultātus;
- e) aptaujas, lai iegūtu faktisku informāciju un/vai, lai novērtētu politiku adresātu viedokli, kā arī to dalībnieku uzskatus, kas šo politiku īsteno. Šīs aptaujas sniedz mums vairāk informācijas par subjektīvajām sekām, nekā par objektīvajām sekām, bet tomēr tās ir noderīgas novērtēšanai, ja vien subjektīvās sekas ietekmē politikās ieinteresēto personu uzvedību;

Šos viedokļus var iegūt:

- izmantojot kvantitatīvās aptaujas, lai iegūtu faktisku informāciju, kas uzdod jautājumus izlases populācijai, kas ir gan nejauša, gan reprezentatīva (nav izlase, kuru izvēlējas ARI vai novērtētas politikas dalībnieki). Nereprezentatīva izlase izraisa šaubas par informāciju, kas iegūta no aptaujas.

<sup>9</sup> Rīku piemērus skatīt: Uzraudzība un novērtēšana: daži rīki, metodes un pieejas (Pasaules banka) :

[http://lnweb90.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/24cc3bb1f94ae11c85256808006a0046/a5efbb5d776b67d285256b1e0079c9a3/\\$FILE/MandE\\_tools\\_methods\\_approaches.pdf](http://lnweb90.worldbank.org/oed/oeddoclib.nsf/24cc3bb1f94ae11c85256808006a0046/a5efbb5d776b67d285256b1e0079c9a3/$FILE/MandE_tools_methods_approaches.pdf)

Pārbaudes un novērtēšanas rokasgrāmata (ANO):

[https://oios.un.org/resources/2015/01/OIOS-IED\\_Manual.pdf](https://oios.un.org/resources/2015/01/OIOS-IED_Manual.pdf)

OECD pamatnostādnes pārvaldes politikas novērtēšanai:

<https://www.oecd.org/dac/evaluation/dcdndep/47832438.pdf>

Indikatorus skatīt:

INTOSAI Baltais papīrs par galvenajiem nacionālajiem indikatoriem; Vadlīnijas galveno nacionālo indikatoru izmantošanā.....

<sup>10</sup> Visas lietas ir vienādas

- izmantojot kvalitatīvas aptaujas: viens pret vienu vai grupas intervijas (viendabīgas vai jauktas grupas, vai sākumā viendabīgas un pēc tam jauktas grupas), forumi utt. Šī pieeja papildina viedokļu kvantitatīvo mērījumu, izmantojot nejaušas un reprezentatīvas izlases: uzdotie jautājumi un uz šiem jautājumiem sniegtās atbildes ir daudz saturīgākas un palīdz dalībniekiem atspoguļot un formulēt savu viedokli, un dialogi jauktās grupās un forumos ir informatīvi.

Turklāt, sevišķi augstāko revīzijas iestāžu gadījumā, ARI arī var piedalīties politiku pieejas novērtēšanā, izmantojot visu informāciju par vērtējamajām politikām, kas tai ir kļuvusi pieejama, veicot citus kontroles un revīzijas uzdevumus par izskatāmo jomu, sevišķi pēc lietderības revīzijas, kas veikta par valsts iestādēm, uz kurām attiecas vērtējamās politikas. Šis uzlabojums, kas dažreiz ir augstāko revīzijas iestāžu padziļinātu zināšanu par jomu un organizācijām rezultāts, veido augstāko revīzijas iestāžu pievienotās vērtības būtisku avotu.

### 5.4. Ekspertu izmantošana

Politiku novērtēšanas zinātniskais, starpdisciplinārais raksturs nozīmē, ka tiek pieaicināti eksperti no dažādām jomām: ekonomisti, statistiķi, sociologi, eksperti novērtēšanas uzmanības jomā utt. (skatīt ISSAI 1620 „Eksperta darba izmantošana” 5.4.punktu).

Iestāde, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, var izveidot pastāvīgu komandu no metožu ekspertiem, kas paredzēta politiku novērtēšanām.

Tomēr, resursu trūkumu dēļ, tai bieži vien var būt nepieciešams piesaistīt vienu vai vairākus ievērojamus ārējos ekspertus metodoloģijas jomā vai arī tajā jomā, uz kuru attiecas novērtējamo politiku, tikai uz laiku vai nepilnu slodzi. Šis vajadzības ir jānoskaidro, veicot novērtēšanas iespējamības izvērtējumu.

Uz ekspertu izvēles procedūrām attiecas tās pašas prasības, kas saistītas ar profesionalitāti, precizitāti un neatkarību, kas ir piemērojamas revidentiem, vērtētājiem un citiem tās iestādes darbiniekiem, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu. Piemēram, ja ARI likums vai nolikums to pieļauj, būtu ieteicams piešķirt ekspertiem tādas pašas izmeklēšanas pilnvaras un prasīt viņus ievērot tādas pašas profesionālos pienākumus (sevišķi konfidencialitātes jomā) kā ARI revidentiem.

Šiem ekspertiem ir jābūt brīvprātīgiem un pienācīgi apmaksātiem, lai garantētu viņu neatkarību, iesaistīšanos un gaidīto viņu darba kvalitāti.

## 6. REZULTĀTU PABEIGŠANA

### 6.1. Rezultātu pārbaude

Pirms politiku novērtēšanas gala ziņojuma var tikt sniegti starpposma ziņojumi.

Starpposma ziņojumi var novest pie apmaiņas ar ieinteresētajām personām novērtēšanas konsultatīvās grupas ietvaros.

Gala ziņojuma projektu sagatavo novērtēšanas komanda. Tajā ir jābūt ietvertiem visiem novērtēšanas iespējamības izvērtējuma punktiem, kā arī secinājumiem par politiku novērtēšanu:

- atgādinājums par novērtēšanas mērķiem;
- sākotnējās novērtēšanas jautājumi;

- ieinteresēto personu noteikšana;
- izmantotas zinātniskās metodes un instrumenti;
- savāktas informācijas avoti;
- vispārējais konteksts, kurā novērtēta politika tika īstenota, ar tās vēsturisko attīstību un, ja iespējams, attiecīgo starptautisko salīdzinājumu;
- datu, kuru iegūti no citiem paveiktiem ARI darbiem (sevišķi lietderības revīzijām) attiecīgajā jomā, uzrādīšana, sevišķi attiecībā uz organizāciju, kas tika izveidota politiku īstenošanai, un tās efektīvām izmaksām;
- datu, kas, veicot novērtēšanu, iegūti no atbildēm uz jautājumiem (rezultāti, seku/ietekmes mērīšana), uzrādīšana;
- šo datu analīze un interpretācija, rūpīgi nodalot no šo datu uzrādīšanas, lai izvairītos no konstatējumu un interpretāciju sajaukšanas; šī sadaļa satur šo rezultātu un izmērīto seku novērtējumu, un pēta cēloņsakarības starp veiktajām darbībām un novērotām sekām;
- darba gaitā iegūtie ieinteresēto personu viedokļi;
- mācības, novērtēšanas rezultātā izdarīti secinājumi, kopā ar rekomendācijām par korigējošiem pasākumiem, kas jāīsteno. Šī sadaļa satur novērtētas politikas lietderības vērtējumu.

Ziņojuma projekts ir jāiesniedz uzraudzības iestādei, kas tiek iecelta šim mērķim procesa sākumā, saskaņā ar procedūrām, kas ir unikālas katrai iestādei, kas veic politiku novērtēšanu. Uzraudzības iestāde pieņem vai groza novērtēšanas ziņojuma projektu.

Šis posms tālāk nenosaka politiku novērtēšanas gala ziņojuma projekta formu, bet projekta saturu.

### 6.2. Precizēšanas posms

Tad kad rezultāti un analīzes ir provizoriski pārbaudītas, ir svarīgi, ka novērtēšanas ziņojuma projekts, kuru pieņēma lēmumu pieņemšanas iestāde, ir atsevišķi jāizrunā ar novērtēto politiku ieinteresētajām personām atbilstoši iebildumu iesniegšanas procedūrai.

Ziņojuma projekta nosūtīšanas mērķis ir pārliecināties, ka provizoriskas analīzes un secinājumi, kā arī novērtēšanas laikā iegūtie ieinteresēto personu viedokļi ir ņemti vērā un precīzi atspoguļoti.

Ieinteresētās puses var sniegt atbildi rakstiski vai mutiski (sēdes laikā). Iebildumu iesniegšanas process, ja nepieciešams, var tikt pielāgots standarta revīzijas procedūrai.

Sistemātiska visu ieinteresēto personu iekļaušana (ieskaitot novērtēto politiku labuma guvēju pārstāvjus), ir viena no politiku novērtēšanas pieejas raksturiezīmēm.

### 6.3. Rezultātu pabeigšana

Kad ieinteresētās personas ir rakstiski vai mutiski izteikušas savus viedokļus, iestāde, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, ja nepieciešams, veic izmaiņas novērtēšanas gala ziņojumā un apstiprina to saskaņā ar savām procedūrām un uzņemoties par to pilnu atbildību.

Pat gadījumā, kad novērtēšana ir veikta saskaņā ar ārējās iestādes, ieskaitot parlamentu, pieprasījumu, iestādei, kas veic novērtēšanu, pašai ir jāsniedz neatkarīgs atzinums par konstatējumiem, analīzēm, secinājumiem un ieteikumiem par politiku novērtēšanu.

Galīgās ziņojuma apstiprināšanas posmā ir jāpievērš īpaša uzmanība, lai ieteikumi par darbībām, kas būtu jāveic novērtēto politiku jomā, tiktu izteikti pēc novērtējuma. Augstāko revīzijas iestāžu gadījumā, ņemot vērā to institucionālo atrašanās vietu, šie ieteikumi pārsvarā ir adresēti parlamentam un valdībai.

Šie ieteikumi var attiekties, piemēram, uz:

- politiku un veikto pasākumu lietderības atzīšanu;
- politiku lietderības atzīšanu, bet veikto pasākumu neatbilstību un neefektivitāti, attiecībā uz noteikto tiešo vai netiešo ietekmi;
- apšaubāmu politiku lietderību un tās mērķu konsekvenci, ar alternatīvajiem ieteikumiem politikas pārorientēšanai, apturēšanai vai anulēšanai;
- politiku novērtēšanas gadījumā, sevišķi, ka to ir veikušas citas iestādes, kur var būt viena liela vai dažas administratīvas vienības, kuras ir atbildīgas par politiku īstenošanu, laba prakse būtu, kā to parasti dara augstākās revīzijas iestādes, kopā ar ziņojumu publicēt arī pārbaudāmās(-o) vienības (-u) vadības vai valdības atbildi.

## 7. NOVĒRTĒŠANAS REZULTĀTU IZPLATĪŠANA UN IZMANTOŠANA

### 7.1. Novērtēšanas ziņojuma izplatīšana

Viens no politiku novērtēšanas galvenajiem principiem ir tās secinājumu publiska izplatīšana. Augstāko revīzijas iestāžu gadījumā, tām jāpublicē novērtēšanas ziņojums. Gala ziņojums ir vērsts uz novērtēto politiku ieinteresētajām personām, gadījumā, ja bija ārējais pieprasījums augstākajai revīzijas iestādei veikt novērtēšanu, uz šī pieprasījuma autoriem un uz sabiedrības viedokli kopumā.

Gadījumā ja politiku novērtēšanu veica, pamatojoties uz ārējo pieprasījumu, lēmums publicēt ziņojumu var būt pieņemts, konsultējoties ar atbildīgo institūciju, kas iesniedza novērtēšanas pieprasījumu. Tomēr, gan ARI neatkarības princips, gan arī politiku novērtēšanai piešķirtas publicitātes princips paredz, ka gala vārds ir atstāts ARI, pat tad, ja to nav prasījusi attiecīgā varas iestāde (šis jautājums augstākajai revīzijas iestādei vispirms ir jāizrunā ar attiecīgo varas iestādi, laikā kad tiek formulēts pieprasījums veikt novērtēšanu).

ARI un jebkurai citai iestādei, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, ir jādara viss iespējamais, lai pārliecinātos, ka ziņojuma saņēmēji un lasītāji izprot politiku novērtēšanas pieejas īpatnības, sevišķi izdarīto metodoloģijas izvēli.

Sniegtā novērtējuma par politiku lietderību sensitīvs raksturs prasa veikt īpašus piesardzības pasākumus, izstrādājot novērtēšanas ziņojumu, lai tas būtu pareizi saprasts un lai izvairītos no pārmērīgām un neobjektīvām interpretācijām, jo īpaši no plašsaziņas līdzekļu puses.

Visbeidzot, būtu ļoti labi, ja augstākās revīzijas iestādes sniegtu sabiedrībai informāciju par viņu politiku novērtēšanas procesā veiktajām darbībām, piemēram, viņu gada pārskatā, tiklīdz ARI iesaistās šajā jomā un ir veikusi dažus šādus novērtējumus.

Saistībā ar šo uzdevumu izstrādātā pedagogija pakāpeniski ļaus to labāk izprast un arī veicinās uzticības gaisotnes izveidošanu starp valsts dalībniekiem un citām ieinteresētajām pusēm.

### 7.2. Novērtēšanas secinājumu un ieteikumu izmantošana

Vēl vairāk nekā citi uzdevumi, tādi kā lietderības revīzijas un finanšu revīzijas, politiku novērtēšana ir paredzēta izmantošanai valsts lēmumu pieņemšanas procesā, un tai ir jāveic ieteikumu ieviešanas uzraudzība.

Tomēr visos gadījumos ir svarīgi, ka iestāde, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, nenes tiešu atbildību par novērtēšanas ieteikumu ieviešanas uzraudzības laikā pieņemtajiem lēmumiem, lai tā varētu saglabāt savu neatkarību un izvairīties no apsūdzības par iejaukšanos valsts iestāžu lēmumu pieņemšanas pilnvarās.

Pat ja procesā netiek prasīts izmantot novērtējuma secinājumus, iestāde, kas ir atbildīga par politiku novērtēšanu, var sekot šim procesam kā ārējais novērotājs un apstiprināt savus rezultātus. Pēc atbilstoša laika posma tā var veikt intervijas par ieteikumu ieviešanu (vai neieviešanu).

Starptautiskās Augstāko revīzijas iestāžu organizācijas ISSAI standartu  
tulkošanu latviešu valodā un standartu aktuālo versiju uzturēšanu nodrošina



Latvijas Republikas

**Valsts kontrole**

Skanstes iela 50,

Rīga, LV 1013

tālrunis: 67017500

fakss: 67017673

e-pasts: [lrvk@lrvk.gov.lv](mailto:lrvk@lrvk.gov.lv)

**[www.lrvk.gov.lv](http://www.lrvk.gov.lv)**